

וְשֹׁמֵר ה' אֶלְקִיד לְךָ אֶת הַבְּרִית וְאֶת הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְתָּיִךְ – שֵׁם מִשְׁמוּאֵל לְפָרֶשֶׁת עֶקֶב**דברים ז**

- (יב) וְהָיָה עֶקֶב תִּשְׁמָעוּן אֶת הַמְּשַׁפְּטִים הָאֵלֶּה וְשִׁמְרַתֶּם וְעִשִּׂיתֶם אִתְּם וְשֹׁמֵר ה' אֶלְקִיד לְךָ אֶת הַבְּרִית וְאֶת הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְתָּיִךְ :
- (יג) וְאַהֲבָד וּבִרְבָד וְהִרְבָד וּבִרְבָד פְּרִי בִטְנֶךָ וּפְרִי אֲדָמָתֶךָ דָּגָנְךָ וְתִירְשָׁךָ וְיִצְהָרְךָ שִׁגְרָךְ אֶלְקִיד וְעִשִּׂיתָרְתָּ צֹאנֶךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְתָּיִךְ לְתֶת לְךָ :
- (יד) בְּרוּךְ תִּהְיֶה מִכָּל הָעַמִּים לֹא יִהְיֶה בְּךָ עֶקֶר וְעֶקְרָה וּבִבְהֶמְתֶּךָ :
- (טו) וְהִסִּיר ה' מִמֶּךָ כָּל חֲלִי וְכָל מִדְּוֵי מִצְרַיִם הָרְעִים אֲשֶׁר יִדְעָתָּ לֹא יִשְׁיָמָם בְּךָ וּנְתַנָּם בְּכָל שְׁנָאִיךָ :
- (טז) וְאַכְלִיתָ אֶת כָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר ה' אֶלְקִיד וְתֵן לְךָ לֹא תַחֲסוּ עֵינֶיךָ עֲלֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹד אֶת אֱלֹהֵיהֶם כִּי מוֹקֵשׁ הוּא לְךָ :

שם משמואל עקב - שנת תרע"ז

וְשֹׁמֵר ה' אֶלְקִיד לְךָ אֶת הַבְּרִית וְאֶת הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְתָּיִךְ (דברים ז, יב). כבר דקדקנו הלוא אף כשישראל חס וחלילה אינם זכאים, עומדת להם זכות אבות, וכשזכאים הם נרצים מצד עצמם ולא מצד זכות אבות לבד וגם למה משפטים דוקא, ולא אמר שמירת כל התורה? וכבר דברנו בזה באריכות :

ונראה להוסיף עוד דברים, על פי דברי הרב ז"ל בליקוטי תורה (פי' נצבים) בענין כריתת ברית בין ה' יתברך לבין ישראל, שהוא כמשל שני אוהבים המרחיקין נדוד זה מזה והם מתיראים שלא תתקרר האהבה שביניהם, עושים כריתת ברית שתהיה עומדת וקיימת אהבתם אפילו כשיהיו רחוקים כמו בהיותם קרובים, כן למשל בהיות ישראל דבקים בה' יתברך אינם צריכים לכריתת ברית, אלא מחשש ההתעסקות בעניינים הגשמיים תתקרר האהבה והדביקות, לזה נצרכת כריתת ברית, עד כאן דבריו.¹

ולפי האמור יש לפרש נמי ענין הברית והשבועה של האבות, שאפילו יהיו ישראל חס וחלילה בשפל המצב לא תתבטל האהבה, וכן יתנהג עמהם במדת החסד אף על פי שאינם זכאים חס וחלילה, דכשהם זכאים ונרצים מצד עצמם אינם נזקקין לכל אלה.

והנה כתיב (דברים ב, ה) כִּי יִרְשָׁה לְעֶשָׂו נְתַתִּי אֶת הַר שְׁעִיר. ועל כן כשישראל אינם זכאים חס וחלילה ונזקקין לברית האבות, בא שר של עשו בטענה כי הוא נמי יורש את הברית של האבות. וכן ישמעאל, אף שהוא בן האמה ואינו יורשו של אברהם מדינא, בא שר של ישמעאל בטענת חסד, כידוע שישמעאל יש לו יניקה בקו הימין קו החסד, וכמו שכתוב (בראשית כא, יג) וְגַם אֶת בֶּן הָאֵמָה לְגוֹי אֲשִׁימֶנּוּ כִּי זָרְעֶךָ הוּא, פירוש אף שמצד הדין בן האמה הרי הוא כמוהו, מכל מקום אחר שזָרְעֶךָ הוּא ואתה איש החסד אעשה עמו חסד ולְגוֹי אֲשִׁימֶנּוּ, ועל כן כשה' יתברך בא לעשות חסד לישראל, בא שר של ישמעאל בטענת חסד. וזוהי טענת שני שרים אלו, שר של עשו מצד הברית ושר של ישמעאל מצד החסד.²

1 ספר **קול מבשר** ח"א - פרשת נצבים: כי ענין כריתת ברית - כתב הרב ז"ל מלאדי (בלקוטי תורה פרשה זו) - שהיא בין שני אוהבים, שאף שיתרחקו זה מזה. ולולא הברית - היה סילוק הזכרון מביניהם. על זה כורתים ברית, שמכל מקום ישארו דבוקים זה בזה באהבה. כן היתה כריתת הברית בין השי"ת וישראל. שיהיה איך שיהיה - תשאר הדביקות. ואף על פי שהם טמאים - שכינה שרויה ביניהם. ומאחר שלא תסתלק הדביקות, נקל יהיה להם לבוא לתשובה; **שם משמואל** לך לך - שנת תרע"ז: וכמו שאמרנו בשם הרב זצלה"ה בלקוטי תורה כי ברית הנעשה בין שני אוהבים כל עצמה איננה נצרכת בעוד האהבה תקועה בלבם אלא על להבא כשתתקרר אש האהבה וכמעט שתהי' קרובה להשתקע אז הברית תזכרם ותעורר את האהבה; **שם משמואל** משפטים ושקלים - שנת תרע"ד: וכמו שני אוהבים שכורתין ברית שתהי' האהבה שביניהם קיימת לעולם, ובודאי שהברית איננה צריכה בעוד שהאהבה תקועה בלבם כמאז, אלא שצריכה אפי' כשיתרחקו זה מזה וריחוק מקום גורם שכחת האהבה או עניינים צדדיים הגורמים שכחת האהבה, לזה נצרכת כריתת הברית שלא תשתנה; **שם משמואל** משפטים ושקלים - שנת תרע"ה: וברית היא למשל בין שני אוהבים, שבעוד שניהם יחדיו והאהבה בוערת ביניהם אינם צריכין לברית, אלא לעת יתפרדו איש מאחיו, וברבות הימים יכולה האהבה להתקרר עד שישכחו האהבה לזה מועילה הברית; **שם משמואל** נצבים - שנת תרע"ג: דהנה הרב ז"ל מלאדי (בלקוטי תורה פי' זו) כתב דכריתת ברית בין אוהבים איננה על זמן של עכשיו, דאז כשהם אוהבים אינם צריכים כריתת ברית, אך הברית היא אלהבא, דאף כשיתבטל הדבר ותתבטל האהבה ישארו בברית אהבה; **שם משמואל** נצבים - שנת תרע"ב: דהנה הרב ז"ל מלאדי (בלקוטי תורה פי' זו) כתב שכריתת ברית בין שני אוהבים איננה נצרכת בעוד חברתם ואהבתם בתוקפן, אלא צורך הברית הוא להבא שברבות הימים או ריחוק המקום מחלישה האהבה, והיא נכבדת והולכת, ע"ז נצרכת כריתת הברית שתתמיד אהבתם אפי' כשיתבטלו הדברים המביאים לידי האהבה; **שם משמואל** נצבים - שנת תרע"ב: כמו כריתת ברית בפועל בין שני אוהבים שנשאתר האהבה לעולם בעצם תוקפה הן בהיותו מושפעים מאתו כל הטובות וכן ח"ו אפי' להיפוך; **שם משמואל** נצבים - שנת תרע"ז: כי ענין כריתת ברית כתב הרב ז"ל מלאדי (בלקוטי תורה פרשה זו) שהיא בין שני אוהבים שאף שיתרחקו זה מזה ולולא הברית הי' סילוק הזכרון מביניהם ע"ז כורתין ברית שמי"מ ישארו דבוקים זה בזה באהבה, כן היתה כריתת הברית בין השי"ת וישראל, שיהי' איך שיהי' תישאר הדביקות ואעפ"י שהם טמאים שכינה שרוי ביניהם, ומאחר שלא תסתלק הדביקות נקל יהי' להם לבוא לתשובה וכנ"ל.

2 **זוהר** ח"ג רמו ע"ב: בימינא דאברהם דדרגיה חסד, נטיל נוקמא מישמעאל וממנא דיליה, ובשמאלא דיצחק דדרגיה פחד, נטיל נוקמא מעשו וממנא דיליה, בתרין משוחין, דאינון חד מימינא משיח בן דוד, וחד משמאלא משיח בן יוסף; **שם משמואל** צו-שביעי של פסח - שנת תרע"ד: שבכל המדות יש דוגמתן בקליפה, חסד דקדושה לעומתו חסד דקליפה וכו', אבל מדת אמת אין דוגמתה בקליפה שהיא כולה שקר, ע"כ ישמעאל שהי' חסד דקליפה היתה לו יניקה מחסד דקדושה מאברהם, וכן עשו מיצחק כידוע.

השווה **שם משמואל** עקב - שנת תרע"ע: ושומר ה' אלקיד לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך. להבין הלא גם בתוכחה כתיב זכירת האבות, ומה גם שהיתה בזה שבועה, ומה זו רבותא שבעשיית המשפטים ישמור להם זכות אבות. והענין דכתיב חסד והוא דבר שאין האדם ראוי לזה רק מצד חסדי השי"ת, וא"כ גם בני עשו מקבלין מזה מחמת זכות האבות, וכאשר אנחנו שומרים המשפטים, שהם ההיפוך מעשו שהי' בעיניו אדם שלם ולא הרגיש בעצמו שום חסרון, ומשפטים הם להיפוך כמוזכר במאמר הקודם, אז מעוררין גם בשמים שלא יקח שום אחד את החסד רק אנחנו, וז"ש ושומר לך, שישמור שיהי' לך לעצמך ולא יהי' לאו"ה חלק בזה ח"ו...; **שם משמואל** עקב - שנת תרע"ג: ובה יש לפרש סיפא דקרא ושומר וכו'. ולכאורה אינו מובן הלא זכות אבות היא נמי כשאין ישראל זכאים כל כך, וכאן שמדבר כשישראל זכאים מה רבותא היא שישמור להם זכות אבות. ויש לומר דהנה בשי"ס קידושין (י"ח). ישראל מומר יורש את אביו דבר תורה דכתיב כי ירושה לעשו נתתי את הר שער. וא"כ כשהקב"ה בא ליתן לישראל חסדי אבות, לעולם עומד שר של עשו בטענת ירושה. אך כשישראל שומרין משפט כנ"ל ועושין הכל צורך גבוה, ובה עושין את כל ענייניהם אף עניני עוה"ז אלקות, ע"כ לעומתם נותן להם הקב"ה שכרם נמי העיקר הוא קרבת אלקות, וממנה מסתעפת גם טובת עולם הזה, ובאשר העיקר הוא אלקות אין לעשו שום שייכות בו, וזה שנאמר ושומר ה' אלקיד לך, היינו לך ולא יהי' לזרים אתך; **שם**

אך הנה משפט הוא בירור דברים, אף שבשטחיות אינו נודע הממון למי הוא, המשפט מברר ומצמצם ששייך לזה ולא לזה וזהו (דברים א, יז) כִּי הַמְשַׁפֵּט לְאֶלְקִים הוּא. ועל כן כשישראל שומעים ושומרים ועושין את המשפטים, לעומתם מתעוררת מדת המשפט למעלה, לברר שאין האמת כפי טענתם, והברית והחסד של שבועת האבות אינם שייכים אלא לישראל ולא לעשו ולא לישמעאל, כמו שכתוב (בראשית כא, יב) כִּי בִּיצְחָק יִקְרָא לְךָ זָרַע, ודרשו ז"ל (נדרים ל"א). ביצחק ולא כל יצחק, לאפוקי עשו,³ ולא זכה מכח ירושה, אלא מה שנאמר מפורש (דברים ב, ה) כִּי יִרְשָׁה לְעֵשׂוֹ נְתַתִּי אֶת הַר שְׁעִיר, וכן ישמעאל אין לו אלא מה שנאמר בו, כי חידוש הוא ואין לך בו אלא חידושו.⁴ אך כשישראל מהפכים חס וחלילה לראש משפט, לעומתם גם בשמים אינם משגיחים אלא בשטחיות הענין, ולא לפי עומק המשפט. וכבר אמרנו שבכלל המשפט להיות רודף אחר כוונת התורה, וכמו שכתב הרמב"ן (ריש פ' קדושים) שיכול להיות נבל ברשות התורה, ולזה באה מצות קדושים תהיו קדש עצמך במותר לך (יבמות כ ע"א),⁵ והוא להיות רודף אחר כוונת התורה מֶה ה' אֶלְקֵיךָ דורש מַעְמָד.⁶ ובזה נמי מעוררים למעלה להיות הולכין אחר כוונת ברית ושבועת האבות, שהכוונה היתה על ישראל לבד, כי אותם בָּחַר ה' לְהִיטֵל לוֹ לְעַם נִחְלָה,⁷ ונמצא בהם הכנה לזה מטבעם, היפוך עשו וישמעאל שטבעם נוטה להיפוך כמו שהשיבו כשהרתיק ה' יתברך עליהם לתת להם את התורה שאמרו כל עצמו של אותו האיש זה רציחה וזה גניבה כבמכילתא (יתרו פ' ה):⁸

וזהו שאמר וְהָיָה עֲקֹב תִּשְׁמְעוּן אֶת הַמְּשַׁפְּטִים הָאֵלֶּה וְשִׁמְרְתֶם וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם וְשָׁמַר ה' אֶלְקֵיךָ לְךָ אֶת הַבְּרִית וְאֶת הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם, לך דייקא ולא לעשו ולא לישמעאל, אף כשישראל לשעתם אינם כל כך זכאים חס וחלילה. ועל כן לא פרט אלא משפטים לבד, דבהיותם שומרים <1>מצות <2>עדות <3>חוקים <4>ומשפטים, ארבעה אלה שמקבילים נגד ד' אותיות הויה ברוך הוא, הם בעצמם מעון לשכינה, ואינן נוקקין כלל לברית וחסד של שבועת האבות, אלא אף שחס וחלילה אין בהם בישראל אלא מדת המשפט לבד, די להתנהג עמם בברית וחסד של שבועת האבות ולא לעשו ולא לישמעאל:

וממוצא הדברים מובן ענין שליטת עשו וישמעאל שהיא מחמת העדר המשפט וקדושה במותר לך, ואל תאמר מֶה הָיָה שְׁהֵימִים הָרְאִשִׁים הֵיוּ טוֹבִים מֵאֵלֶּה כִּי לֹא מִחֶקְמָה שְׁאֵלְתָּ עַל זֶה (קהלת ז, י), כי המשפט הוא בחכמה כמו שכתוב (מל"א ג, כח) כִּי חֶקְמַת אֱלֹקִים בְּקַרְבּוֹ לַעֲשׂוֹת מְשֻׁפָּט, וכן בכל פרט ופרט בענין קדש עצמך במותר לך, שהוא ענין משפט כנ"ל, וכתוב (ישעיה א, כז) צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט תִּפְדָּה וְגו', וזה שבהפטרה של השבוע (ישעיה מט, כה) כֹּה אָמַר ה' גַּם שְׁבִי גְבוּר יִקַּח וּמִלְקוֹחַ עָרִיצָה יְמַלֵּט, ובתרגום מפרש דהכוונה על עשו וישמעאל,⁹ ודי למבין:

משמואל עקב - שנת תרע"ה: ולפי האמור יש לפרש הכתוב עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמר ה"א לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך. דהנה איתא בספרי המגיד הקדוש מקאזינוץ צ"ל דכל קטרוג שרי האומות שישראל אינן ראויין לזכות בכח מעשיהם אלא הכל הוא בחסד ולחסד שוב הכל שוין, ובודאי טוענין שיש בקצת אומות ג"כ עושין הישר לפעמים, דאל"ה אינן כ"כ טפשים לדמות עצמן לישראל שהם מלאים מצוות, ואפילו פושעי ישראל מלאים מצוות כרמון (עירונין י"ט), ואפילו כאשר השי"ן נותן לישראל בזכות אבות בא שר של עשו בטענתו שגם הוא יורש, ואף שאינו עושה כמעשיהם ואינו בוחר בדרכיהם אינו מתקיים עליו, טוען ומקטרג לומר שישראל נמי אינן עושין כמעשיהם וקצת מצוות שומרים גם הם כנ"ל, אך בשמירת המשפטים כנ"ל שוב נסתם פיהם, וזהו ושמר ה"א לך, לך דייקא ולא לזולתכם:

בבלי נדרים לא ע"א: משנה - שאיני נהנה לזרע אברהם אסור בישראל ומותר בעובדי כוכבים. גמרא - והאיכא ישמעאל כי ביצחק יקרא לך זרע כתיב והאיכא עשו ביצחק ולא כל יצחק; **בבלי סנהדרין** נט ע"ב: ואתה את בריתי תשמור אתה וזרעך אחרך לדורותם אתה וזרעך אין איניש אחרינא לא אלא אמתה בני ישמעאל לחייבו כי ביצחק יקרא לך זרע בני עשו לחייבו ביצחק ולא כל יצחק.

בבלי שבועות כה ע"ב: רבא אמר משום דהוה דבר שבכלל ויצא לידון בדבר החדש אין לך בו אלא חידושו בלבד.

רמב"ן לויקרא יט, ב ד"ה קדושים תהיו: ...בתורת כהנים (פרשה א ב) ראיתי סתם, פרושים תהיו וכן שם (שמיני פרק יב ג), והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני, כשם שאני קדוש כך אתם תהיו קדושים, כשם שאני פרוש כך אתם תהיו פרושים: ולפי דעתי אין הפרשות הזו לפרוש מן העריות כדברי הרב, אבל הפרשות היא המזוכרת בכל מקום בתלמוד, שבעליה נקראים פרושים: והענין כי התורה הזהירה בעריות ובמאכלים האסורים והתירה הביאה איש באשתו ואכילת הבשר והיין, א"כ ימצא בעל התאווה מקום להיות שטוף בזמת אשתו או נשיו הרבות, ולהיות בסובאי יין בזוללי בשר למו, וידבר כרצונו בכל הנבלות, שלא הזכר איסור זה בתורה, והנה יהיה נבל ברשות התורה. לפיכך בא הכתוב, אחרי שפרט האיסורים שאסר אותם לגמרי, וצוה בדבר כללי שנהיה פרושים מן המותרות...; **בבלי יבמות** כ ע"א: איסור קדושה שניות מדברי סופרים ואמאי קרי ליה איסור קדושה אמר אב"י כל המקיים דברי חכמים נקרא קדוש אמר ליה רבא וכל שאינו מקיים דברי חכמים קדוש הוא דלא מיקרי רשע נמי לא מיקרי אלא אמר רבא קדש עצמך במותר לך.

יש כאן שילוב של שני פסוקים. דברים י, יב: וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מֶה ה' אֶלְקֵיךָ שָׁאֵל מַעֲמָד כִּי אִם לִיְרָאָה אֶת ה' אֶלְקֵיךָ...; מיכה ו, ח: הֲגִיד לְךָ אֲדָם מֶה טוֹב וּמֶה ה' דּוֹרֵשׁ מִמֶּךָ כִּי אִם עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאַהֲבַת חֶסֶד וְהִצַּנֵּעַ לִצְדָקָת עִם אֶלְקֵיךָ.

גם כאן ישנו שילוב של פסוקים. דברים ז, ו: כִּי עִם קְדוֹשׁ אֵתָה לְה' אֶלְקֵיךָ בְּדָבָר בָּחַר ה' אֶלְקֵיךָ לְהִיטֵל לְעַם סֻגְלָה מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאָדָמָה; דברים יד, ב: כִּי עִם קְדוֹשׁ אֵתָה לְה' אֶלְקֵיךָ בְּדָבָר בָּחַר ה' אֶלְקֵיךָ לְעַם סֻגְלָה מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאָדָמָה; דברים ד, כ: וְאֵתְכֶם לָקַח ה' וַיּוֹצֵא אֶתְכֶם מִכּוּר הַבְּרָזִל מִמִּצְרָיִם לְהִיטֵל לְעַם נִחְלָה פִּיּוֹם הַזֶּה.

מכילתא פרשת בחדש ה: ולפיכך נתבעו אומות העולם כדי שלא ליתן פתחון פה להם כלפי שכינה לומר אלו נתבענו כבר קיבלנו עלינו הרי שנתבעו ולא קבלו עליהם שנאמי (דברים ל"ג) ויאמר ה' מסיני בא ונגלה על בני עשו הרשע ואומר להם מקבלי אתם את התורה אמרו לו מה כתיב בה אמר להם לא תרצח אמרו זו היא ירושה שהורישנו אבינו שנאמר (בראשית כ"ז) על חרבך תחיה. נגלה על בני עמון ומואב אמר להם מקבלי אתם את התורה אמרו לו מה כתוב בה אמר להם לא תנאף אמי לו כלנו מניאוף דכתיב (שם י"ט) ותהרין שתי בנות לוט מאביהם והיאך נקבלה. נגלה על בני ישמעאל אמר להם מקבלין אתם את התורה אמרו לו מה כתוב בה אמר להם לא תגנוב אמרו לו בזו הברכה נתברך אבינו דכתיב (שם ט"ז) הוא יהיה פרא אדם וכתוב (שם מ') כי גנוב גנבתי. וכשבא אצל ישראל (דברים ל"ג) מימינו אש דת למו פתחו כלם פיהם ואמרו (שמות כ"ד) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע וכן הוא אומר (חבקוק ג') עמד וימודד ארץ ראה ויתר גוים.

ישעיה מט, כה: כֹּה אָמַר ה' גַּם שְׁבִי גְבוּר יִקַּח וּמִלְקוֹחַ עָרִיצָה יְמַלֵּט וְאֶת זָרַע יִרְבֵּד אֲנִי אֲרִיב וְאֶת בְּנֵיךָ אֲנִי אֲשִׁיעַ; **תרגום יונתן:** ארי כדן אמר ה' אף דשבו גברין אתיב ודעדו תקיפין אשיזיב וית פורענותיך אנא אתפרע וית בנד אנא אפרוק; (ת"א) ארי כדן אמר יי אף עדאה דעדא מניך עשו גברא יתנסב מנה ושיבא דשבא מניך ישמעאל גיותנא דאמיר עלה ערוד באנשא ישתיזיב וית פורענותיך אנא אתפרע וית בנד אנא אפרוק: